

**АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ОРІЄНТИР
ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

УДК 001.82:378.012:378.091.2-027.561

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.298625>

Олена Пинзеник, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету

Володимир Орбан, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 015 “Професійна освіта (за спеціалізаціями)” Мукачівського державного університету

**АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ОРІЄНТИР
ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті здійснено теоретичне обґрунтування акмеологічного підходу як методологічного орієнтиру професіоналізації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Авторами наведено визначення ключових понять дослідження та на цій основі власне розуміння акмеологічного підходу, його потенціалу у професіоналізації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Зазначено вагомість акмеології освіти, яка створює продуктивні моделі освітніх систем, що реалізують акмеологічну концепцію освіти, акмеологічний підхід до неї як проєктно-орієнтованої творчої діяльності та сфери самоорганізації соціокультурного буття здобувачів освіти.

Ключові слова: освітній процес; заклади вищої освіти; професійна підготовка; професіоналізація; акмеологія; акмеологічний підхід.

Лім. 12.

Olena Pynzenyk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Pedagogy of Preschool and Primary Education and Educational Management Department, Mukachevo State University

Volodymyr Orban, Applicant for the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education, Specialty 015 “Vocational Education (by specialization)”, Mukachevo State University

**THE ACMEOLOGICAL APPROACH AS A METHODOLOGICAL GUIDELINE
FOR THE PROFESSIONALIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS
IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

The author of the article has provided a theoretical substantiation of the acmeological approach as a methodological guideline for the professionalization of the educational process in higher educational institutions. Since in today's globalized society the importance of education as an important factor in the formation of a highly developed, moral human personality capable not only of using the available information but also of generating new knowledge, being a unique source of creativity and productive social activity is growing, the acmeological approach becomes important as a basis for a specialist to reach the heights of his or her creativity, professionalism, and competence. We have presented the definition of the key concepts of the research and, on this basis, our own understanding of the acmeological approach and its potential in the professionalization of the educational process in higher educational institutions. The authors believe that the acmeological approach involves: a holistic examination of the applicant as a personality, individuality and subject of life in the educational environment; creation of pedagogical conditions for the subjects of the educational process to motivate success, actualization of the necessity of achievements, the desire of high results, innovation and creativity; organization of creative activity as a variable educational space in which the intellectual and creative potential of each person can be developed; assessing the quality of education from the perspective of the criteria of self-development and self-improvement of the teacher and the applicant (individuality, health, creativity, maturity, professionalism, spirituality, etc.). The importance of the acmeology of education, which creates productive models of educational systems that implement the acmeological concept of education, the acmeological approach to education as a project-oriented creative activity and the sphere of self-organization of the socio-cultural life of students, has been noted.

Keywords: educational process; higher educational institutions; professional training; professionalization; acmeology; acmeological approach.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому суспільстві, як вважає Г. Сотська, зростає значення освіти як важливого чинника формування високорозвиненої, моральної людської особистості, яка здатна не тільки користуватися наявною інформацією, а й породжу-

вати нові знання, бути унікальним джерелом творчості та продуктивної суспільної діяльності. Погоджуємося з дослідницею, що у зв'язку з цим “виникає потреба врахування акмеологічного підходу в педагогічній освіті як підґрунті для досягнення фахівцем вершин його творчості, професіоналізму, компетент-

ності з урахуванням особистісно-ціннісних позицій з проєкцією на постійний розвиток упродовж всього життя” [10]. Актуалізація акмеології, як вважає В. Федоришин, означає заміну парадигми у розвитку цілої низки наук і наукового світобачення та соціальної практики, адже здійснюється перехід і розгляду людини як похідної суспільних явищ і її розуміння як суб’єкта, особистості, що може розв’язувати особистісні та суспільно вагомі проблеми [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що увага вітчизняних дослідників зосередилася на акмеологічному підході, який реалізує основні засади педагогічної акмеології (В. Антонов, В. Вакулєнко, В. Гладкова, С. Калаур, Н. Мачинська, С. Пальчевський, С. Пожарський та ін.). Особливості освітнього процесу у закладах вищої освіти охарактеризовані у працях В. Бебика, С. Вітвицької, В. Кременя, В. Лугового, Л. Лук’янової, Н. Ничкало, М. Фіцули, В. Чумака та ін.

Мета статті – теоретично обґрунтувати акмеологічний підхід як методологічний орієнтир професіоналізації освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Освітній процес у закладах вищої освіти – це цілеспрямована, мотивована, доцільно організована й змістовно насичена система взаємодії суб’єктів та об’єктів освітньо-виховного процесу з метою професійної підготовки майбутніх фахівців [3]. Ефективність освітнього процесу, як стверджують науковці, визначається внутрішніми й зовнішніми критеріями. Внутрішні критерії: успішність навчання і академічна успішність, якість знань і ступінь опрацьованості умінь та навичок, рівень розвитку студентів, рівень навченості й освіченості. До зовнішніх критеріїв віднесено: ступінь адаптації випускника до соціального життя та професійної діяльності, темпи зростання процесу самоосвіти як пролонгованого ефекту навчання, рівень освіченості або професійної майстерності, готовність підвищити освіту, самовдосконалюватись тощо. Освітній процес у закладах вищої освіти здійснюється через конкретні форми його організації, реалізація яких, на думку дослідників, сприяє оволодінню науковою інформацією, формуванню науково-дослідницьких, виховних і педагогічних умінь і навичок, а також становленню особистості майбутнього професіонала [8, 117]. Погоджуємося, що освітньо-виховний процес у закладі вищої освіти, всі його складові компоненти ведуть до внутрішніх змін особистості студента як майбутнього фахівця: освіченості, вихованості; інтелектуального, морального, емоційного розвитку, підвищення професіоналізму [8, 118]. Тобто, у закладах вищої освіти відбувається професіоналізація майбутніх фахівців.

Доцільно зазначити, що поняття “професіоналізація” асоціюється з професійним розвитком, процесом оволодіння професією, становленням профе-

сіонала. Психологічний словник-довідник трактує професіоналізацію як “цілісний безперервний процес становлення особистості фахівця, який починається з моменту вибору майбутньої професії та завершується, коли особистість припиняє активну трудову діяльність” [7]. Т. Сорочан переконана, що “процес професіоналізації включає вибір професії як сфери діяльності з урахуванням власних можливостей щодо опанування професії, її фахових, специфічних особливостей, етичних норм, а також передбачає формування професійної самосвідомості та професійної культури, які є основою професіоналізму” [9, 11].

Нам імпонує позиція І. Мельничук, згідно з якою професіоналізація постає як різномірне і багатоступінчасте явище та поділяється на первинну та вторинну. Первинна безпосередньо пов’язана із професійною освітою, метою і результатом якої є становлення фахівця. Натомість вторинна передбачає подальше формування фахової майстерності на основі творчого підходу до здійснення трудової діяльності, тобто реалізації професійного досвіду і наявності потреби в самоактуалізації [6, 11]. Відповідно до вищезазначеного, вагомим постає акмеологічний підхід, який вважаємо методологічним орієнтиром професіоналізації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Пояснимо свою думку схарактеризувавши поняття “акмеологія” та “акмеологічний підхід”.

Акмеологія – це наука про закономірності, умови, фактори і стимули, які сприяють або перешкоджають самореалізації зрілих людей у процесі самопросування до вершин професіоналізму та продуктивності діяльності творення [12, 7]. Акмеологія, згідно з трактуванням С. Вітвицької, – це “наука про вищі досягнення в розвитку людини, яка розглядається як суб’єкт життєдіяльності, здатний до самоорганізації життя і професійної діяльності, осягнення власної людської якості у вимірі духовності. Акмеологічна методологія – це сукупність ідей про цінність людини, її духовний світ, здатність до творчості й самовдосконалення. Перспективність акмеології зумовлюється тим, що найважливішим чинником перебування суспільства виступає підвищення продуктивності праці. З позиції акмеології творча діяльність розглядається як діяльність, кінцевий результат якої завершується створенням продукту соціально вагомої цінності” [2]. Вагомими для нашого дослідження є виокремлені С. Вітвицькою характеристики акмеології на сучасному етапі розвитку, а саме: фундаментальність, інтеграційний характер і гуманістична спрямованість. Фундаментальність теоретичної акмеології виявляється у тому, що вона підійшла до проблеми визначення акмеологічних законів і закономірностей, її інтеграційний характер визначається широкими міждисциплінарними зв’язками, що акумулюють результати комплексних досліджень у розв’язанні центральної проблеми – про-

ресивного розвитку зрілої особистості, яка прагне досягти вершин у цьому розвитку, гуманістична спрямованість виражається у націленості акмеологічних досліджень на благо конкретної особистості, гармонізацію її розвитку й відносин. Основними пріоритетними ознаками акмеологічного підходу в педагогічній освіті дослідниця визначає: орієнтацію на “акме” – вдосконалення на всіх етапах життя і діяльності людини; всебічний розвиток свідомості й діяльності груп (товариств); переконаність у можливості масового вдосконалення; оптимістичний погляд на людину та її майбутнє, виражений у антропологічному акмеїзмі, використання акмеологічного проектування вищих досягнень окремими особами, а також групами і товариствами [2].

Як зазначає С. Гончаренко, “акмеологія у педагогічній освіті вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку особистості на ступені її професійної зрілості й є методологічним інструментарієм, який допомагає організувати умови для оптимального досягнення фахівця ступенів професіоналізму у сферах педагогічної діяльності, для прояву ними своїх соціально значущих і творчих якостей” [4].

Важливо, що акмеологія розглядає не будь-які процеси розвитку у процесі освіти та виховання, а ті, які означають просування до вершин зрілості, мають висхідний та випереджальний характер. Вона акцентує увагу на тому, як особистість у процесі засвоєння соціальних та професійних нормативних вимог визначає для себе оптимальну індивідуальну стратегію досягнення вершин професіоналізму і зрілості з урахуванням своїх потреб, можливостей та здібностей. Акмеологія вивчає співвідношення особистісного розвитку людини з професійним, взаємозв'язок етапів її соціалізації та професіоналізації.

Акмеологічний підхід, як уважає О. Дубасенюк, впливає на особистісно-професійне становлення суб'єктів педагогічної освіти, їх взаємодію; постає як стратегічний орієнтир, що спрямовує педагогічний процес на акмеологічну (творчо-вершинну, самоактуалізаційну, самореалізаційну) якість особистісного та професійного становлення людини, тобто на досягнення нею вершин у фізичному, духовно-моральному й професійному розвитку [5]. Дослідниця переконана, що цей підхід “розглядає професіоналізм як певний феномен, системне явище, що характеризує стан особистості і діяльності педагога, є умовою досягнення ним найвищих показників в особистісно-соціальному розвитку, професійній діяльності, творчості. Акмеологічний підхід відкриває можливості для виявлення рівня професіоналізму як одного з показників ефективного самовдосконалення та фундаментальної категорії акмеології” [5, 26].

Згідно з позицією О. Антонової, акмеологічний підхід – “базисна узагальнювальна категорія, що передбачає сукупність принципів, прийомів, методів наукового дослідження, які дають змогу вивчати й

розв'язувати наукові та практичні проблеми в об'єкті їх реального онтологічного буття” [1]. Розкриваючи сутність акмеологічного підходу у дослідженні природи обдарованості, авторка акцентує увагу на тому, що він полягає у “вивченні особистості як цілісного феномена в єдності її суттєвих сторін (індивід, особистість, індивідуальність, суб'єкт життєдіяльності); орієнтації людини на постійний саморозвиток і самовдосконалення, мотивації високих досягнень, прагненні високих результатів, життєвих успіхів; організації творчої діяльності особистості на всіх етапах її неперервної освіти, створенні необхідних умов для самореалізації її творчого потенціалу” [1, 38]. Солідарні з вченою, що при застосуванні акмеологічного підходу домінуючу роль відіграє проблематика розвитку творчих здібностей професіоналів з урахуванням різних аспектів їх підготовки і вдосконалення. При цьому творчий потенціал визначається О. Антоною “як об'єктивними можливостями, так і внутрішньо особистісними чинниками, серед яких провідну роль відіграють здібності і особисте ставлення особистості до творчої діяльності” [1, 38].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, акмеологічний підхід постає як методологічний орієнтир на вагомості досягнення у цілісному розвитку особистості в умовах закладів освіти. Вважаємо, що він передбачає: по-перше, цілісне вивчення здобувача як особистості, індивідуальності та суб'єкта життєдіяльності в освітньому середовищі; по-друге, створення суб'єктів освітнього процесу педагогічних умов мотивації успіху, актуалізації потреби у досягненнях, прагнення до високих результатів, до творчості та креативності; по-третє, організацію творчої діяльності як варіативного освітнього простору, в якому розвивається інтелектуальний та творчий потенціал кожної особистості; по-четверте, оцінку якості освіти з позицій критеріїв саморозвитку та самовдосконалення педагога і здобувача (індивідуальність, здоров'я, творчість, зрілість, професіоналізм, духовність тощо). Вагомим є те, що акмеологія освіти створює продуктивні моделі освітніх систем, які реалізують акмеологічну концепцію освіти, акмеологічний підхід до освіти як проєктно-орієнтованої творчої діяльності та сфери самоорганізації соціокультурного буття здобувачів освіти. Перспективи подальших досліджень пов'язані з дослідженням акмеологічної культури майбутніх фахівців цифрової інженерії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О.Є. Акмеологічний підхід до визначення сутності обдарованості. *Проблеми освіти*. 2015. № 84. С. 36–40.
2. Вітвицька С.С. Акмеологічний підхід до педагогічної підготовки магістрів освіти. *Інтелектуальна та творча обдарованість: спільне та відмінне*: матеріали круглого

столу 23 січня 2012 р., м. Київ. Київ : ТОВ “Інформаційні системи”, 2012. С. 114–119.

3. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 316 с.

4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Вид. друге доп. й вип. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

5. Дубасенюк О.А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти*. 2015. № 84. С. 25–31.

6. Мельничук І.М. Методологічний аналіз професіоналізації майбутнього медичного працівника у вищому навчальному закладі. *Медицина освіти*. 2012. № 1. С. 8–12. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/276621636.pdf>

7. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник : навчальний посібник. 2012. URL: <https://cutt.ly/JYhvm1K>

8. Служенська Р.В., Медвідь А.М., Первухіна С.М., Ерохова А.А. Теоретичні засади освітнього процесу у вищій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т. 3. С. 115–119.

9. Сорочан Т. Модуси професіоналізації андрагогів у контексті суспільства, яке навчається. *Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології*. Київ : ЦПППО, 2017. 800 с.

10. Сотська Г. Акмеологічний підхід у педагогічній освіті України. URL: https://lib.iitta.gov.ua/709238/1/сотськ_а2.pdf

11. Федоришин В.І. Акмеологічний розвиток майбутнього вчителя музики в творчому навчальному колективі: теорія та методика : монографія. Київ : КНПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. 410 с.

12. Фундаментальна акмеологія – наука XXI століття : монографія / редкол. В.О. Огнев’юк, В.М. Гладкова, Я.С. Фруктова. Київ : Інтерсервіс, 2019. 206 с.

REFERENCES

1. Antonova, O.E. (2015). Akmeolohichnyy pidkhdid do vyznachennya sutnosti obdarovanosti [Acmeological approach to determining the essence of giftedness]. *Problems of education*, Vol. 84, pp. 36–40. [in Ukrainian].

2. Vitvytska, S.S. (2012). Akmeolohichnyy pidkhdid do pedahohichnoyi pidhotovky mahistriv osvity [Acmeological approach to pedagogical training of masters of education]. Kyiv, pp. 114–119. [in Ukrainian].

3. Vitvytska, S.S. (2003). Osnovy pedahohiky vyshchoyi shkoly [Basics of higher school pedagogy]. Kyiv, 316 p. [in Ukrainian].

4. Honcharenko, S.U. (2011). Ukrayinskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Rivne, 552 p. [in Ukrainian].

5. Dubasenyuk, O.A. (2015). Akmeolohichnyy pidkhdid yak stratehichnyy oriyentyr osobystisno-oriyentovanoi pedahohichnoyi osvity [Acmeological approach as a strategic reference point of personally-oriented pedagogical education]. *Problems of education*, Vol. 84, pp. 25–31. [in Ukrainian].

6. Melnychuk, I.M. (2012). Metodolohichnyy analiz profesionalizatsiyi maybutnoho medychnoho pratsivnyka u vyshchomu navchalnomu zakladi [Methodological analysis of the professionalization of the future medical worker in a higher educational institution]. *Medical education*, Vol. 1, pp. 8–12. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/276621636.pdf> [in Ukrainian].

7. Prykhodko, Yu.O. & Yurchenko, V.I. (2012). Psykhologichnyy slovnyk-dovidnyk (navchalnyi posibnyk) [Psychological reference dictionary (study guide)]. Available at: <https://cutt.ly/JYhvm1K> [in Ukrainian].

8. Sluhenska, R.V., Medvid, A.M., Pervukhina, S.M. & Erohova, A.A. (2020). Teoretychni zasady osvithnoho protsesu u vyshchiiy shkoli [Theoretical foundations of the educational process in higher education]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, Vol. 69, pp. 115–119. [in Ukrainian].

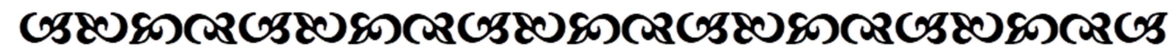
9. Sorochan, T. (2017). Modusy profesionalizatsiyi andrahohiv u konteksti suspilstva, yake navchayetsya [Modes of professionalization of andragogues in the context of a learning society]. *Professional development of specialists in the adult education system: history, theory, technologies*. Kyiv, 800 p. [in Ukrainian].

10. Sotska, G. Akmeolohichnyy pidkhdid u pedahohichnyi osviti Ukrayiny [Acmeological approach in pedagogical education of Ukraine]. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/709238/1/сотська2.pdf> [in Ukrainian].

11. Fedoryshyn, V.I. (2013). Akmeolohichnyy rozvytok maybutnoho vchytelya muzyky v tvorchomu navchalnomu kolektyvi: teoriya ta metodyka [Acmeological development of the future music teacher in a creative educational team: theory and methodology]. *Monograph*. 410 p. [in Ukrainian].

12. Ognivyyuk, V.O., Hladkova, V.M. & Fruktova, Y.S. (2019). Fundamentalna akmeolohiya – nauka XXI stolittya [Fundamental acmeology – science of the 21st century]. *Monograph*. Kyiv, 206 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.12.2023

“Знання є сила, сила є знання”.

*Френсіс Бекон
англійський філософ, історик*

“Освіта – це скарб, який буде всюди слідувати за його власником”.

Невідомий автор

